

Ordinele militare europene și înființarea ordinului Mihai Viteazul. Abordări comparative¹

*Simion Câlția*²

Abstract. Our study aims to analyse the Order of Michael the Brave in the context war decorations bestowed during the First World War, highlighting the role of model played by the specialised military orders of the great powers.

Keywords: Mihai Viteazul order, military awards, merit, officers.

În istoriografia română ordinul Mihai Viteazul este legat, în mod corect, de eforturile armatei române, de sacrificiile corpului ofițeresc în războiul care a dus la realizarea Marii Uniri. Demersurile istoriografice de până acum au pus în evidență cauzele fondării acestei prestigioase decorații, și în special contextul politic și militar din toamna anului 1916. A fost relevat rolul Regelui Ferdinand I în fondarea ordinului, inclusiv în conceperea însemnelor. Însă toate cercetările de până acum au privit ordinul Mihai Viteazul strict ca pe un fenomen intern, generat doar de procese și fenomene proprii societății românești. Ori însuși fenomenul decorațiilor este unul transnațional, în care, de la sfârșitul evului mediu, idei și modele circulă de la o țară la alta.

Studiul nostru își propune să analizeze ordinul Mihai Viteazul în contextul decorațiilor de război existente în timpul Primului Război Mondial. În prima parte a articolului vor fi definite principalele categorii de decorații militare: medaliile comemorative, respectiv decorațiile acordate pentru merite individuale. În cadrul ultimei categorii cercetarea noastră distinge pe de o parte ordinele militare specializate (dintre care face parte și ordinul Mihai Viteazul), și pe de alta ordinele generale acordate civililor și militarilor. În a doua parte a articolului, atenția noastră se va concentra asupra ordinelor militare specializate, definind principalele lor caracteristici. O comparație aprofundată între ordinul Mihai Viteazul și însemnele din acest grup ne va permite să explicăm în ultima parte a studiului anumite trăsături ale ordinului Mihai Viteazul care nu se regăsesc la celelalte ordine românești existente în 1916.

*

La începutul Primului Război Mondial statele europene dezvoltaseră sisteme complexe de decorații, capabile să recompenseze o mare varietate de categorii de merite. Între acestea, faptele de arme au ocupat un loc aparte, ofițerii reprezentând prima categorie care a beneficiat de decorații proprii, destinate răsplătirii meritelor specifice încă din secolul al XVIII-lea. În 1914 exista o mare

¹ Mulțumirile noastre se îndreaptă către dr. Emil Boboescu și către dr. Tudor Tiron, pentru sprijinul acordat în realizarea acestui articol.

² Conf. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea din București, simioncaltia@hotmail.com.

varietate de decorații care se puteau acorda militarilor, indiferent de grad; poate mai important, toate țările angrenate în „Marele Război” aveau deja ordine și medalii care se confereau doar pentru fapte de arme. De aceea sistemul de decorații de război nu a cunoscut schimbări semnificative, ci doar completări.

Nu este scopul acestui studiu să inventarieze toate însemnele acordate în Primul Război Mondial. În primul rând vom lăsa deoparte decorațiile conferite pentru merite civile, care evident continuă să fie decernate și în timpul războiului, chiar și atunci când acțiunile evidențiate prin decorare sunt direct legate de efortul de război (fie că e vorba de diplomați care construiesc alianțe, de medici care în spitalele din spatele frontului salvează răniți sau de simpli lucrători care prin munca lor în fabrici susțin producția de muniții și armament). Ne vom concentra doar asupra decorațiilor decernate pentru fapte de arme, deoarece aceasta este categoria în care se încadrează ordinul Mihai Viteazul.

Privind acest fenomen de o manieră generală și sintetică, putem observa anumite trăsături comune. În primul rând, distincțiile acordate pentru fapte de arme sunt împărțite în două categorii clare, cu funcții distincte: medalii comemorative, pe de o parte, și ordine și medalii acordate pentru merite personale, pe de altă parte.

Medaliile comemorative

Rolul primei categorii este de a recompensa participarea la război. Decorarea nu implică merite individuale excepționale sau un comportament (curaj spirit de sacrificiu, abilități de comandă) excepțional. Toți cei care au luptat într-un război primesc aceeași medalie, în cazul existenței unor barete acestea atestă participarea la o bătălie anume, și sunt acordate tuturor celor care au participat la respectiva confruntare³. În general medaliile comemorative sunt „signum memoriae” (pentru a folosi deviza unor medalii comemorative austro-ungare⁴); ele au rolul de a fixa un eveniment în memoria colectivă. Statele au operat selecții foarte diferite între evenimentele pe care le-au considerat demne de immortalizat în bronzul medaliilor, și războaiele intră în această categorie aproape fără excepție⁵. Regula a fost respectată și în cazul Primului Război Mondial⁶, statele participante

³ Bareta „Tradiție”, înființată în 1938 pentru medaliile Crucea Trecerea Dunării și Crucea Comemorativă a Primului Război Mondial constituie o excepție, deoarece nu se acorda pentru participarea la evenimentele respective, ci pentru calitatea urmaș al unui ofițer activ care fusese distins inițial cu cele două medalii menționate; cu condiția suplimentară ca și urmașul să fie ofițer activ. Tiron 2017-2018, p. 91-122.

⁴ Este vorba despre medaliile comemorative „Jubiläums-Erinnerungs-Medaille” și „Jubiläums Medaille für Civil-Staatsbedienstete”, ambele înființate în 1898, cu aspect identic și diferențiate doar prin culorile panglicii. Ambele aveau pe revers deviza „Signum Memoriae”. Trost 1910, p. 97.

⁵ O excepție notabilă o reprezintă Franța în urmă războiului franco-prusac din 1870-1871. Excepția este cu atât mai notabilă cu cât Franța a instituit la sfârșitul secolului al XIX-lea mai multe medalii care comemorau campanii coloniale, mult mai puțin importante. Abia în 1911, când trauma înfrângerii, nicidecum uitată, se mai atenuase, republica Franceză a creat o medalie comemorativă pentru combatanții din 1870-1871. Droit (ed.) 1981, p. 285.

⁶ Cu excepția Rusiei. Noua putere sovietică nu avea de ce să comemoreze un război „imperialist”, și în plus era ocupată cu crearea propriei mitologii politice.

înființând în timpul sau la sfârșitul conflictului medalii comemorative. În cazul românesc este vorba despre binecunoscuta Cruce Comemorativă a Primului Război Mondial⁷.

Decorațiile acordate pentru merite individuale

Mult mai importante pentru demersul nostru sunt decorațiile din cea de a doua categorie, acordate, ca și ordinul Mihai Viteazul, pentru merite personale. Rolul acestei categorii de decorații era de a scoate în evidență fapte, acțiuni, tipuri de comportament pe care autoritățile le voiau imitate de către restul militarilor. Decorând indivizi care se distingeau, recompensându-i prin prestigiu aferent decorației, armatele ridicau comportamentul lor la rang de model.

Două valori au avut o însemnătate aparte în secolele XVIII-XIX (perioada în care s-au conturat sistemele de decorații destinate recompensării faptelor de arme). Curajul reprezenta un atribut fundamental al militarilor, și în special al corpului ofițeresc. Disprețul în fața morții, disponibilitatea de a-ți risca viața erau prețuite și încurajate. Erau apreciați în special ofițerii care, având aceste calități, reușeau să le insuflă și subordonaților lor, prin exemplul personal demonstrat pe câmpul de luptă, sub focul inamic. La nivelul superior, al ofițerilor cu grade înalte și în special al comandanților, capacitatea de a conduce operațiunile militare, și mai cu seamă de a obține victoria era evident puternic valorizată în armată și în societate. De altfel victorii importante au reprezentat un catalizator în cazul fondării a două dintre cele mai importante decorații de război europene: ordinul Sfântul Ludovic⁸ și ordinul Maria Tereza⁹. De aceea, majoritatea decorațiilor înființate de statele europene în secolele XVIII-XIX pentru a răsplăti faptele de arme își propun să recompenseze ambele merite: curajul personal și capacitatea de a câștiga bătălii.

În timp, statele europene și-au creat sisteme complexe de decorații destinate evidențierii meritelor militare, deoarece era nevoie de o gradare, o nuanțare a recompenselor. În primul rând meritele dovedite pe câmpul de luptă erau adesea de o valoare foarte inegală, ceea ce impunea diferențierea și ierarhizarea răsplătii (indiferent dacă ea se făcea prin decorare sau alte mijloace specific militare). Pe de altă parte, societatea europeană a secolelor XVIII-XIX este una puternic ierarhizată. Chiar și în deceniile care preced Primul Război Mondial, diferențele de statut și poziție socială sunt importante. În unele state, progresul democratizării societății a avut drept consecință refugiarea celor atașați de vechile ierarhii aristocratice în instituții care fie erau percepute ca tradiționaliste, fie pur și simplu, datorită ierarhiei interne, ofereau un simulacru al vechilor diferențieri sociale. Armatele din jurul lui 1900 erau reprezentative pentru ambele fenomene. Acest lucru a avut drept consecință o ierarhizare a decorațiilor militare (atât cele conferite pe timp de pace cât și cele decernate pe timp de război) nu în funcție de merite, ci în funcție de poziția celui decorat. În 1916, Sir Frederick Ponsonby, un înalt

⁷ Câlția 2022a, p. 249-252.

⁸ Mazas 1860, p. 17-18.

⁹ Este vorba de victoria de la Kolin, din 18 iunie 1757, zi care este și data oficială de fondare a ordinului. Calabresi [f.a.], p. 211.

demnitar britanic cu o vastă expertiză în domeniul decorațiilor și onorurilor în general, analizând modul în care trebuia structurat noul ordin ce se plănuia pentru finalul războiului (Ordinul Imperiului Britanic) scria: „If an Admiral of the Fleet jumps overboard and saves the King’s life, he gets the Grand Cross¹⁰; if a Midshipman rescues the Monarch from the deep, he receives the lowest class”¹¹.

Pe lângă cele două fenomene menționate mai sus, traiectorii istorice diferite și evenimente punctuale au marcat decorațiile de război ale fiecărei țări, contribuind la crearea unor sisteme distincte de ordine și medalii, cu particularități proprii, specifice. Analiza lor detaliată depășește scopul studiului de față, cu toate acestea se pot identifica anumite trăsături comune, dacă nu întotdeauna la nivel european, cel puțin privind un grup de țări.

Prima trăsătură comună deja a fost explicată: complexitatea sistemului de decorații existent în 1914, care în majoritatea statelor permitea recompense foarte nuanțate ale faptelor de arme. Consecința directă a fost reprezentată de o anumită stabilitate în perioada 1914-1918, distincțiile înființate în această perioadă completând sistemul existent și rezolvând probleme punctuale.

O altă trăsătură comună, generală la nivel european, este reprezentată de instrumentele interne, specifice faleristicii, folosite în ierarhizarea meritelor. Ca regulă generală, ordinele, mai prestigioase, mai impozante ca aparență, lucrătură, materiale, erau rezervate ofițerilor, fie prin legile și regulile care le guvernau funcționarea, fie prin practica încetățenită de-a lungul timpului. Trupa (soldați și subofițeri) a fost recompensată doar prin medalii, și au existat puține excepții de la această regulă. Deoarece obiectivul nostru este realizarea unei comparații cu ordinul Mihai Viteazul, care se conferea doar ofițerilor, nu vom trata medaliiile destinate să recompenseze faptele de arme ale subofițerilor și soldaților, ci ne vom concentra asupra ordinelor destinate ofițerilor.

Ordinele militare specializate

În perioada Primului Război Mondial au existat diferențe semnificative în modul în care statele angrenate în conflict au folosit ordinele militare pentru recompensarea faptelor de arme. Se poate însă distinge un grup de trei state (Imperiul Austro-Ungar, Prusia¹² și Imperiul rus) care prezintă, în această problemă, similități izbitoare. Fiecare dintre acestea poseda un ordin, înființat încă din secolul al XVIII-lea, care se acorda doar pentru fapte de arme pe timp de război: ordinul Maria Tereza în Austro-Ungaria, ordinul Sfântul Gheorghe în Rusia și ordinul Pour le Mérite în Prusia¹³. Aceste trei decorații au mai multe caracteristici importante în comun, în afară de funcția principală, menționată mai sus.

¹⁰ Clasa cea mai înaltă a Ordinului Imperiului Britanic.

¹¹ Galloway 1996, p. 5.

¹² Imperiul german proclamat la Versailles în 1871 a fost un stat federativ, în care statele componente și-au păstrat, fiecare, propriu sistem de decorații. De aceea, pentru perioada 1870-1914 este corect să vorbim de ordine prusace, bavareze, saxone, etc. și nu de ordine germane.

¹³ Pentru o analiză mai amplă a acestor ordine vezi: Câlția 2013b, p. 53-75.

În primul rând, deși create în lumea aristocratică a secolului al XVIII-lea, toate trei ordinele se acordă în funcție de meritele și nu de poziția socială sau rangul nobiliar al celui recompensat. Era o trăsătură importantă și care, pentru secolul al XVIII-lea, reprezenta o ruptură majoră față de practicile timpului. Toate celelalte ordine ale epocii se confereau doar nobililor, unele cereau prin statute mai multe generații de noblețe pentru a putea fi primit în ordin¹⁴.

Aceste trei ordine au continuat să aibă și în secolul XIX și primele două decenii ale secolului XX o poziție specială în ierarhia onorurilor, datorită unei puternice valorizări a faptelor de arme și mai ales al curajului de către societatea epocii. Ordinele respective se acordau doar ofițerilor, indiferent de gradul pe care aceștia îl dețineau la momentul respectiv. Este evident o limită a deschiderii meritocratice, schimbarea unor concepții atât de importante și înrădăcinate precum poziția socială și rolul rangurilor nu se putea răsturna complet peste noapte. Nu trebuie să neglijăm rolul esențial pe care îl au ofițerii în armate (atunci și acum); calitățile lor, exemplul pe care îl dădeau contribuia de o manieră decisivă la buna funcționare a oștirii. Un soldat laș sau incompetent putea face mult mai puțin rău decât un astfel de ofițer, și pe măsură ce urcăm pe scara ierarhică spre funcțiile importante consecințele deveneau dramatice, așa cum demonstrează nenumărate exemple din epocă. Aceste ordine au fost înființate de către suveran ca instrumente de guvernare, de aceea ei și-au concentrat atenția asupra corpului ofițeresc, identificat corect drept factorul cel mai important. Argumentele acestea nu și-au pierd valabilitatea în secolul al XIX-lea și nici în timpul Primului Război Mondial, ceea ce explică păstrarea neschimbată a acestei caracteristici a ordinelor. Parțiala democratizare a recompenselor militare s-a realizat prin crearea unor noi însemne, inferioare ierarhic, ce putea fi acordate și soldaților, ceea ce a avut avantajul de a păstra caracterul restrâns, și în consecință prestigiul acestor ordine.

Cele trei ordine discutate ocupau o poziție importantă în ierarhia națională a decorațiilor, situându-se de obicei imediat după principalul ordin al respectivului stat, însă niciodată nu s-au aflat în fruntea ierarhiei. Astfel ordinul Maria Tereza urma imediat după ordinul Lânii de Aur, principalul ordin al casei de Habsburg¹⁵, iar în Prusia ordinul Pour le Mérite se plasa ierarhic imediat după ordinul Vulturului Negru¹⁶. O situație aparent diferită are Rusia, ordinul Sfântul Gheorghe este al treilea în ierarhie, după principalul ordin național, Sfântul Andrei, și după ordinul sfânta Ecaterina. Acesta din urmă însă era o decorație acordată numai femeilor (membre ale familiei imperiale sau doamne din înalta societate rusă)¹⁷, ceea ce o scotea practic din ierarhia celorlalte ordine (acordate de regulă doar bărbaților).

¹⁴ Primul ordin care elimină cerințele de noblețe este tot un ordin militar: Sfântul Ludovic, înființat în Franța în 1693, dar care a încetat de facto să mai fie conferit după revoluția franceză din 1830. Pentru mai multe detalii privitoare la acest ordin precum și la problema raportului dintre merite și statut aristocratic în acordarea decorațiilor premoderne vezi studiul nostru: Câlția 2018-2019, p. 13-23.

¹⁵ *Handbuch* 1906, p. 195-197.

¹⁶ Trost 1910, p. 60.

¹⁷ Tillander-Godenhelm 2005, p. 59 și 101-110.

Nici unul dintre ordine nu avea o limită numerică, în practică însă ele au fost acordate cu multă parcimonie, numărul celor decorați reprezentând, în orice moment, o fracțiune foarte redusă din totalul corpului ofițeresc. Ca exemplu, ordinul Maria Tereza, de-a lungul a peste un secol și jumătate de existență, a fost decernat unui număr de circa 1000 de ofițeri, iar clasa cea mai înaltă a fost conferită doar de 61 de ori¹⁸. La fel, în aproape un secol și jumătate în care a fost acordat, doar 25 de ofițeri au primit clasa I a ordinului rus Sfântul Gheorghe¹⁹.

Trăsăturile descrise mai sus, și mai ales acordarea meritocratică și numărul redus al celor decorați (comparativ cu dimensiunea corpului ofițeresc), explică o altă caracteristică comună: prestigiul deosebit, atât în armată cât și în societate în general, de care se bucurau aceste ordine încă din secolul al XVIII-lea. În perioada 1914-1918 ele și-au păstrat prestigiul dobândit. Acum ele constituiau treapta cea mai înaltă și cea mai prețuită a unei ierarhii a însemnelor destinate a răsplății meritele militare. Curajul și capacitatea de a obține victoria erau în continuare valori fundamentale ale corpului ofițeresc; duritatea conflictului, nevoia de a obține cu orice preț o decizie favorabilă propriei țări le-au făcut și mai dezirabile și i-au adus pe purtătorii acestor valori în prim-planul atenției publice.

O ultimă caracteristică comună acestor trei ordine este importantă pentru demersul nostru și trebuie menționată. Maria Tereza, Sfântul Gheorghe și Pour le Mérite se acordau atât pentru acte de curaj individual, cât și pentru obținerea unor victorii pe câmpul de luptă. Cele două categorii de merite sunt în nod clar diferite. Ofițerii decorați pentru curaj în fața inamicului sunt adesea tineri, cu grade mici în ierarhia ofițerească, în timp ce doar ofițerii cu grade mari și în special generalii se află în poziția ierarhică și de comandă în care să poată obține victorii. Cu toate acestea și unii și alții sunt decorați cu aceleași însemne. Pentru a înțelege cum s-a ajuns la această situație trebuie să ne plasăm în secolul al XVIII-lea, când sunt fondate respectivele decorații. În epocă, statele au mult mai puține decorații, unele doar un singur ordin; la începutul secolului aceasta este situația chiar și pentru majoritatea marilor puteri. În momentul în care sunt fondate ordinele de care ne ocupăm, statele respective au doar unul sau două ordine²⁰, aceeași situație regăsim și în Franța când este fondat primul ordin militar²¹. În acest context, guvernanții au fost constrânși să instituie un singur ordin care să recompenseze ambele tipuri de merite discutate mai sus, pentru a nu devaloriza noile ordine și sistemul de onoruri în general printr-o inflație de însemne. Abia începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după ce sistemele de decorații naționale căpătaseră o cu totul altă dimensiune, au început să se fie create ordine sau medalii care să

¹⁸ Koláčný 2006, p. 93.

¹⁹ Tillander-Godenhelm 2005, p. 108.

²⁰ Nu includem în acest număr ordinul rus Sfânta Ecaterina, care, așa cum am precizat se acorda doar femeilor ceea ce făcea ca el să nu poată fi utilizat ca instrument de guvernare într-o lume în care funcțiile politice și militare (exceptând cele câteva regine și împărătese) erau accesibile doar bărbaților.

²¹ Câlția 2018-2019, p. 14-15.

recompenseze doar anumite categorii de merite militare (curaj, vechime în armată, etc.)

Toate caracteristicile discutate mai sus: faptul că se acordă doar pentru fapte de arme pe timp de război, atât pentru acte de curaj cât și pentru victorii strălucite, conferirea pe bază de merit și nu pe bază de statut nobiliar, poziție socială sau grad al ofițerului, poziția foarte înaltă în ierarhia națională a decorațiilor, acordarea parcimonioasă, prestigiul deosebit se regăsesc și în cazul ordinului Mihai Viteazul.

Există bineînțeles și diferențe. Ordinul Pour le Mérite, spre deosebire de celelalte două și de ordinul Mihai Viteazul, nu a fost de la bun început un ordin militar, ci un ordin general, care răsplătea toate categoriile de merite (politice, științifice, militare, etc.)²². El devine de facto un ordin exclusiv militar în a doua parte a domniei lui Frederic cel Mare (fondatorul ordinului), situație confirmată și de statutele din 1810²³. În timpul Primului Război Mondial Pour le Mérite era considerat exclusiv un ordin de război, statutul de ordin general avut la mijlocul secolului al XVIII-lea fiind de mult uitat de către cei cărora le era conferit. Cele trei ordine analizate au o structură diferită a claselor. Pour le Mérite, ca majoritatea ordinelor premoderne, are o singură clasă, Maria Tereza are trei clase (similar astfel ca structură cu ordinul Mihai Viteazul) în timp ce Sfântul Gheorghe are patru clase.

Ordinul Băii, înființat în Marea Britanie în 1725, are numeroase puncte comune cu cele trei ordine deja discutate (și deci și cu ordinul Mihai Viteazul). Inițial a fost un ordin pentru merite generale, ca și Pour le Mérite, dar la rândul său evoluează treptat spre un ordin exclusiv militar în perioada dintre 1775 și 1815, marcată de continue războaie. În 1815 ordinul este reformat și devine oficial un ordin militar, structurat pe trei clase (similar cu ordinul Maria Tereza). Nu este locul aici să detaliem istoria complicată a acestui ordin, ne vom limita să menționăm că în 1914-1918 a fost principalul ordin militar²⁴ al Marii Britanii, circa 1000 de persoane fiind decorate în timpul „Marelui Război”²⁵. Spre deosebire de ordinele deja analizate, ordinul Băii a fost acordat mai ales pentru merite de comandament, și doar în mod excepțional pentru acte de bravură sub focul inamic. El a fost conferit în principal generalilor și ofițerilor superiori, ofițerii inferiori au fost decorați doar în rare cazuri. Ambele trăsături îl deosebesc atât de ordinele analizate cât și de ordinul Mihai Viteazul, acordat majoritar ofițerilor inferiori pentru acte de curaj pe câmpul de luptă.

Un ordin atipic, care răsplătea atât curajul pe câmpul de luptă, cât și obținerea victoriei, și care s-a acordat doar pe timp de război a fost Crucea de Fier. Fondat în Prusia în 1813, în momentul de maximă feroare al luptei împotriva francezilor, ordinul se putea conferi tuturor militarilor, ofițeri, subofițeri și soldați, indiferent de grad, fiind astfel mai curând similar Legiunii de Onoare, cu care avea

²² Printre cei decorați pentru alte merite decât cele militare s-a numărat și filosoful francez Voltaire. Fuhrmann 1992, p. 47.

²³ Câlția 2013b, p. 69-70.

²⁴ Victoria Cross, cea mai importantă distincție britanică de război nu era un ordin și nu era folosită pentru decorarea celor ce conduceau destinele armatei.

²⁵ Galloway 2006, p. 326.

în comun caracterul mult mai deschis, democratic: valoarea faptelor personale era singura cerință pentru a primi Crucea de Fier.

Ca și Legiunea de Onoare discutată mai jos, Crucea de Fier a fost acordată pe o scară largă, mult peste 10000 de conferiri în 1813-1815, peste 40000 în 1870-1871. Datorită distrugerii arhivelor, este imposibil de stabilit numărul de conferiri din Primul Război Mondial, este cert că ordinul a fost acordat pe o scară foarte largă (unele estimări evaluează militarii decorați la un număr între 1,5 și 5 milioane)²⁶. Trebuie menționat că ordinul nu a fost acordat decât în războaiele majore în care Prusia a înfruntat un adversar care nu era de etnie germană. Crucea de Fier nu s-a conferit în războiul austro-prusac din 1866, indiscutabil o confruntare majoră și un pas fundamental pe calea constituirii Germaniei unite, dar desfășurat contra unei mari puteri care era percepută ca aparținând (cel puțin prin dinastie și limba elitei) lumii germanice. Nu este decernat nici în confruntări mai puțin importante, precum războiul pruso-austro-danez din 1864, sau în intervenții cu caracter colonial (fie că este vorba de campanii din Africa germană sau de intervenția internațională din China din 1900).

Pour le Mérite a rămas până în 1918, cea mai importantă și mai prestigioasă decorație de război a Prusiei. Crucea de Fier a dobândit însă o popularitate cel puțin egală. Două fenomene se combină pentru a explica această situație. Acordarea sa în număr foarte mare, prezența sa pe pieptul a numeroși soldați și subofițeri a făcut ordinul foarte cunoscut, inclusiv (sau mai ales) în păturile populare. Ordinul a fost utilizat doar în războaie în care întreaga națiune a fost mobilizată împotriva unui dușman extern; în aceste cazuri propaganda din timpul războiului și construcțiile istorico-mitologice de după au avut un rol foarte important în popularizarea imaginii Crucii de Fier și în asocierea ei cu elanul popular pentru apărarea țării.

Ordinele generale

Pentru a putea situa corect ordinul Mihai Viteazul între decorațiile de război, trebuie să analizăm și alte ordine ce îndeplinesc aceeași funcție, dar care se distanțează, uneori radical, de modelul prezentat mai sus. Exemplul cel mai bun este reprezentat de prototipul ordinelor moderne: Legiunea de Onoare. Încă de la înființarea sa de către Napoleon Bonaparte în 1802, ordinul era destinat să răsplătească atât merite civile cât și militare. Războaiele napoleoniene au avut drept consecință decorarea a foarte numeroși militari, iar pe de altă parte Legiunea de Onoare a intrat în conștiința francezilor și între instrumentele de guvernare drept principala recompensă pentru fapte de arme. Legiunea de Onoare are trei puncte în comun cu ordinele discutate mai sus și cu ordinul Mihai Viteazul: se bucură de un incontestabil prestigiu, răsplătește atât curajul cât și câștigarea de bătălii și este un ordin eminent meritocratic.

Diferențele față de ordinele militare specializate sunt mult mai numeroase. În primul rând, între 1802 și 1814, în timpul celor „100 de zile” din 1815, și din nou din 1830 până azi ea a ocupat prima poziție în ierarhia decorațiilor franceze.

²⁶ Williamson 1984, p. 12-17, 37 și 47-48.

Structura ordinului, cu cinci grade, este diferită de toate celelalte ordine discutate (și în același timp modelul cel mai urmat în ceea ce privește ordinele civile și militare înființate în ultimele două secole). Mai important, Legiunea de Onoare este un ordin general, pe care îl primesc și civilii. Militarii pot fi decorați și pe timp de pace, iar pe timp de război ordinul a fost folosit pentru a recompensa nu doar victoria obținută în calitate de comandant sau curajul personal, ci competența militară în general, indiferent în ce formă și unde era dovedită, chiar și prin acțiuni în afara câmpului de luptă: la birou, în tabere de instrucție, în arsenale, etc.

Conferirea ordinului nu era restrânsă doar la corpul ofițeresc, Napoleon I decorând frecvent, cu mâna sa, simpli soldați. În timpul Primului Război Mondial un procent foarte redus de soldați și subofițeri primește Legiunea, mult peste 80% din totalul celor decorați fiind ofițeri. În deceniile care au urmat numeroși militari care au luptat ca soldați în tranșeele „Marelui Război” au fost primiți în rândurile Legiunii de Onoare în calitate de foști combatanți, compensând treptat caracterul „ofițeresc” pe care îl căpătase ordinul între 1914 și 1918²⁷.

Poate diferența cea mai spectaculoasă rezidă în numărul conferirilor. Deja în 1815 ordinul număra 40000 de membri, circa 90% militari²⁸. Primul Război Mondial a avut drept consecință o dublare a numărului membrilor, de la circa 50000 în 1914 la 94600 în 1921 (trei sferturi dintre ei decorați în calitate de militari) lor trebuie să le adăugăm numeroșii veterani (aproximativ 45000), decorați tot pentru acțiunile lor din marele război, în deceniile posterioare Celui de al Doilea Război Mondial²⁹. În total adăugând militarilor decorați în diverse războaie conferirile civile, de la înființare până în anii 1920³⁰, putem constata că Legiunea de Onoare este atribuită pe o scară mult mai largă, numărul total al membrilor fiind probabil de sute de ori mai ridicat decât în cazul ordinelor militare specializate discutate mai sus.

Și alte țări au urmat modelul francez, cazul cel mai fidel fiind probabil cel belgian. Mai important, Steaua României, principalul ordin al Vechiului Regat între 1877 și 1906, recompensează aceleași categorii de merite ca Legiunea de Onoare, a fost conferită atât civililor cât și militarilor, iar în timpul Războiului de Independență au primit-o soldați și generali deopotrivă.

²⁷ Pentru o analiză mai detaliată a decorării militarilor în Primul Război Mondial, cât și pentru problemele metodologice care împiedică stabilirea unor cifre foarte precise, vezi: Boniface 2004, p. 121-123.

²⁸ Kerautret 2004, p. 71.

²⁹ Boniface 2004, p. 116-118.

³⁰ Am ales pentru comparația noastră acest interval temporar (și nu totalul conferirilor, până astăzi) din două motive: pentru a avea o perioadă de timp cât de cât similară (cele trei ordine analizate mai sus au fost conferite vreme de aproximativ un secol și jumătate), și pentru a evita fenomene care s-au manifestat după ce cele trei ordine și-au încheiat existența – ne referim aici la democratizarea societății și a decorațiilor, care a avut printre alte consecințe o creștere masivă a numărului celor decorați în cursul secolului XX.

Decorații conferite numai pentru eroism

O ultimă decorație asupra căreia ne vom opri este Victoria Cross, înființată de regina Victoria a Marii Britanii în 1856, ca urmare a Războiului Crimeii. Diferența cea mai importantă față de cele trei ordine analizate în prima parte a articolului este reprezentată de limitarea meritelor pe care le răsplătește doar la acte personale sub focul inamic. Obținerea unei victorii, oricât de importantă ar fi ea, nu poate fi recompensată cu Victoria Cross. Ea nu era un ordin, dar cu toate acestea era plasată în ierarhia distincțiilor înaintea multor ordine, inclusiv a Distinguished Service Order, acordat tot pentru fapte de arme, dar care nu erau suficient de strălucite pentru a putea fi recompensate cu Victoria Cross. Ea s-a conferit, în principiu, tuturor gradelor militare, de la soldat la mareșal. Natura meritelor cerute, combinată cu caracteristicile războiului modern, în care marii comandanți sunt tot mai departe de linia întâi, a făcut ca majoritatea celor decorați să fie ofițeri de grade inferioare, urmați de subofițeri și soldați³¹. Toate aceste elemente o diferențiază categoric de ordinul Mihai Viteazul.

*

Multe alte țări au avut ordine care se decernau exclusiv pentru merite militare, precum Ordinul Militar al casei de Savoia (Italia), ordinul Za Hrabrost („pentru vitejie” – Bulgaria) sau Ordinul Spadei (Suedia), etc. Nu este cazul să le analizăm aici, din două motive. Ele se încadrează, în linii mari, în unul dintre modelele discutate mai sus. Mai important, rolul de model pentru ordinul Mihai Viteazul a fost foarte redus, în cazul în care el a existat. Această influență redusă se explică prin prestigiul mult mai mare al armatelor și al ordinelor militare ale marilor puteri, prin bariera lingvistică existentă în multe cazuri, ceea ce îngreuna accesul la informații, nu în ultimul rând prin geografia contactelor umane pe care le avea elita politică românească, orientată spre Franța, Germania și Austro-Ungaria într-o măsură mult mai mare decât de exemplu spre Suedia sau Bulgaria.

Sintetizând, în 1914 avem două mari modele: cel al ordinelor specializate și cel al ordinelor generale. În cazul primului model, instrumentul principal de recompensare a meritelor militare este reprezentat de un ordin important, decernat unui număr redus de ofițeri cu merite excepționale, plasat foarte sus în ierarhia națională, cu un prestigiu semnificativ, caracteristica principală o constituie *conferirea ordinului doar pentru fapte de arme pe câmpul de luptă*. Cel de al doilea model este caracterizat de folosirea principalului ordin național atât pentru recompensarea meritelor civile, cât și a tuturor categoriilor de merite militare, inclusiv pe timp de pace.

În acest al doilea model trebuie încadrată România începând cu înființarea ordinului Steaua României în 10 mai 1877. Modul în care a fost folosit acest ordin în Războiul de Independență este similar în aproape toate privințele cu modul în care funcționa Legiunea de Onoare. Crearea ordinului Carol I în 1906 trece ordinul Steaua României pe locul al doilea în ierarhia națională, dar nu schimbă logica de funcționare a sistemului. Ordinul Carol I era un ordin general care urma să

³¹ Pentru Victoria Cross lucrarea de referință este: Smith 2008.

recompenseze atât merite civile cât și militare, pe timp de pace și pe timp de război, îndeplinind rolul deținut până în acel moment de Steaua României³².

Ordinul Mihai Viteazul

Înființarea ordinului Mihai Viteazul a schimbat radical logica de funcționare a sistemului românesc de decorații militare. Dacă până acum România putea fi încadrată în modelul francez (principala decorație militară era un ordin general răsplătind toate tipurile de merite), după septembrie 1916 sistemul de decorații militare românești se conformează modelului ordinelor militare specializate analizat mai sus. Principala decorație militară era acum un ordin specializat, care se acorda doar pentru fapte de arme pe câmpul de luptă, avea o poziție foarte înaltă în ierarhie, și foarte repede după înființare a dobândit un renume excepțional, devenind cel mai prestigios ordin românesc.

Contextul excepțional din toamna și iarna anului 1916 și-au pus amprenta asupra procedurilor legislative și birocratice aferente fondării ordinului. Atât decretul regal inițial cât și legea votată câteva luni mai târziu sunt extrem de sumare. Majoritatea caracteristicilor discutate în acest articol nu se regăsesc în aceste două acte normative, care precizau doar că ordinul se acorda „exclusiv pentru fapte excepționale de război, ofițerilor cari s’au distins în fața inamicului.”³³ Regulamentul prevăzut în legea de înființare a ordinului, și care trebuia să stabilească modalitățile de conferire și alte aspecte referitoare la ordin a fost elaborat aproape un sfert de secol mai târziu, în noiembrie 1940³⁴. În tot acest timp ordinul a funcționat pe baza practicii elaborate în Primul Război Mondial. La rândul său, aceasta a fost construită plecând în parte de la tradițiile sistemului de decorații românesc, dar preluând idei și modele de la principalele ordine de război europene. Datorită lipsei surselor (dezbatere, proiecte ale ordinului³⁵) recursul la istoria comparată se impune.

Înainte de a încerca să plasăm ordinul Mihai Viteazul în contextul internațional prezentat mai sus, trebuie să ne întrebăm cât de cunoscute erau aceste ordine de către factorii de decizie autohtoni? În ceea ce privește ordinul Legiunii de Onoare, o parte a elitei politice era familiarizată cu el din anii studiilor petrecuți la Paris. Deja la 1877 în dezbaterile parlamentare sunt invocate modelul francez și în special Legiunea de Onoare³⁶. Chiar dacă după 1870 relațiile militare franco-române au cunoscut o perioadă de răceală, numeroși români, inclusiv militari, au

³² Atât legea cât și regulamentul ordinului Carol I sunt foarte vagi cu privire la meritele pentru care se acorda, cu excepția gradului de colon. Câlția 2022a, p. 147-160.

³³ Câlția 2022a, p. 233-237.

³⁴ Câlția 2022b, p. 252-257. Pentru o analiză a regulamentului ordinului Mihai Viteazul din 1940 vezi Câlția 2023, p. 127-175.

³⁵ Rolul proiectelor care stau la baza elaborării decorațiilor este încă insuficient studiate, în ciuda modelului oferit de studiile domnului Tudor-Radu Tiron. Tiron 2017a, p. 263-296; respectiv Tiron 2017b, p. 421-459.

³⁶ Câlția 2013a, p. 240-243, 248-251.

fost decorați cu ordinul francez între 1870 și 1914³⁷. Ordinul Sfântul Gheorghe fusese conferit regelui Carol I și încă câtorva ofițeri la 1877, Carol I primise și Pour le Mérite în urma victoriei de la Plevna, el a purtat ambele decorații până la sfârșitul vieții, a fost portretizat purtându-le în tablouri, gravuri și litografii, unele dintre ele cu o circulație destul de largă. Poate mai important, ordinele fac parte din bagajul de cunoștințe al elitei, și în special al ofițerilor. În plus, înalții comandanți militari erau în contact cu omologii lor, ceea ce le permitea să se familiarizeze cu decorațiile austriece, prusace și ale altor țări cu care România întreținea legături la nivel militar.

Nu trebuie uitat rolul important pe care l-a jucat regele Ferdinand în conturarea ordinului Mihai Viteazul³⁸. Educația din familie și din școala militară urmată în Germania, contactul cu rudele sale din marile familii europene, i-au permis să fie bine familiarizat nu doar cu Pour le Mérite, ci cu toate decorațiile militare importante existente în Europa.

Comparând ordinul Mihai Viteazul cu principalele decorații de război existente între 1914 și 1918, câteva aspecte devin evidente. Conferirea ordinului atât pentru acte de curaj personal cât și pentru acte de comandament era o caracteristică a principalelor decorații de război ale epocii, pe care de altfel o regăsim inclusiv la ordinul Steaua României, așa cum a fost acordat militarilor în Războiul de independență și în Primul Război Mondial³⁹.

Este clar că ordinul Mihai Viteazul are numeroase caracteristici comune în special cu cele trei ordine analizate la începutul studiului: Maria Tereza, Sfântul Gheorghe și Pour le Mérite. Pe lângă tipurile de fapte recompensate trebuie să menționăm acordarea exclusiv pe bază de merite personale, și doar militarilor care au avut fapte sau realizări excepționale, ambele regăsindu-se și la alte ordine românești. Pe de altă parte, caracteristici precum conferirea ordinului doar ofițerilor, poziționarea foarte sus în ierarhia distincțiilor a unui ordin specializat, lipsa unor limite numerice compensată de decernarea ordinului unui număr relativ restrâns de militari nu erau prezente la alte ordine românești existente în 1916 și nu pot fi explicate fără a lua în calcul modelul european al decorațiilor de război.

În privința numărului de conferiri, modul în care a fost gestionat ordinul Mihai Viteazul este opus practicii românești a timpului. Nu există un studiu care să analizeze conferirile ordinelor românești în timpul domniei lui Carol I, dar avem indici că politica de acordare a onorurilor a fost una mai mult decât generoasă. În timpul Războiului de Independență numărul legal de membri ai proaspăt înființatului ordin Steaua României a fost depășit cu mult, ceea ce a impus curând după încheierea ostilităților modificarea legii⁴⁰. Și după aceea ordinul a fost conferit

³⁷ Monitorul Oficial al României, nr. 067, 26 iunie 1913, p. 3006; Monitorul Oficial al României, nr. 195, 30 noiembrie 1913, p. 8657; Monitorul Oficial al României, nr. 014, 19 aprilie 1914, p. 713; etc.

³⁸ Ichim 2000, p. 12.

³⁹ În plan internațional singura excepție importantă era reprezentată de Victoria Cross, care așa cum am văzut era atipică din mai multe puncte de vedere.

⁴⁰ Câlția 2013a, p. 233-234.

depășindu-se limitele legale, astfel că în 1906 a trebuit votată o nouă lege măbind numărul de membrii, pentru a se putea intra în legalitate⁴¹. Ordinul Coroana României, fondat în 1881, nu a fost scutit nici el de astfel de probleme, ceea ce a condus autoritățile la o măsură mai categorică, suprimând cu totul restricțiile numerice de conferire a însemnului⁴². În acest context ordinul Mihai Viteazul reprezintă un caz aparte. În Primul Război Mondial a fost conferit de circa 300 de ori⁴³. Pentru comparație, în Războiul de Independență circa 1000 de militari au fost decorați cu Steaua României, cel mai înalt ordin care se putea decerna pentru fapte de arme la momentul respectiv⁴⁴, deși armata română era mult mai mică în 1877 comparativ cu 1916-1918. Chiar și luând în calcul că la 1877 au fost decorați și soldați și subofițeri (mult sub 20% din totalul conferirilor), este evident că numărul ofițerilor decorați cu ordinul Mihai Viteazul în Primul Război mondial este mult mai redus decât al celor care au primesc cel mai înalt ordin militar românesc (Steaua României) în 1877. Din acest punct de vedere, ordinul Mihai Viteazul este gestionat în mod similar cu principalele ordine europene de război, și nu cu practicile existente în sistemul românesc de decorații.

Model extern sau cauze interne ?

Nu trebuie să ne grăbim să concluzionăm că ordinul Mihai Viteazul era doar o copie a ordinelor străine. Multe din caracteristicile enumerate mai sus au atât cauze externe cât și cauze interne, care se întrepătrund și uneori sunt imposibil de separat. Vom exemplifica analizând practica conferirii ordinului Mihai Viteazul doar ofițerilor.

Ofițerii au jucat un rol foarte important în Primul Război Mondial, tocmai pentru că majoritatea soldaților proveneau din civili chemați sub arme la mobilizare. Ofițerii posedau cunoștințele și competențele necesare pentru a planifica și executa operațiunile militare de care depindea victoria. Ei au avut și un al doilea rol: cel de model, de exemplu pentru trupă. Ofițerii trebuie tot timpul să fie un model de urmat, ceea ce îi obligă să se expună mult mai mult; în toate armatele europene pierderile corpului ofițeresc au fost substanțiale, și procentual peste ale trupei. Aceste fenomene au impus statelor europene să recunoască și să încurajeze meritele corpului ofițeresc, inclusiv prin acordarea de decorații. Unele ordine care în războaiele trecute se acordaseră pe scară largă soldaților vor fi acordate acum aproape numai ofițerilor. De exemplu acesta este cazul Legiunii de Onoare, care sub presiunea realităților dure ale frontului, a fost acordat în 1914-1918 într-o proporție covârșitoare ofițerilor⁴⁵. Fenomenul se manifestă chiar mai accentuat în cazul ordinului Steaua României, acordat în 1877 și simplilor soldați, în 1916-1918 el a fost conferit în practică doar ofițerilor.

⁴¹ *Dezbaterile Adunării Deputaților 1905-1906*, p. 847; *Dezbaterile Senatului 1905-1906*, p. 467; Câlția 2022, p. 143-146.

⁴² Câlția 2022a, p. 109.

⁴³ Ichim 2000, p. 21.

⁴⁴ Andonie *et al.* 2002, p. 302-354.

⁴⁵ Boniface 2004, p. 121-123.

Pe de altă parte sistemul românesc de decorații a devenit mai amplu și mai complex ceea ce a permis distincții cu o arie de acordare mai bine precizată. În 1877, statul român avea la dispoziție doar două instrumente: ordinul Steaua României și medalia Virtutea Militară, ultima cu două clase: una pentru ofițeri și una pentru trupă. Dacă ordinul Steaua României ar fi fost rezervat doar ofițerilor, soldații și subofițerii ar fi putut fi decorați cu o singură distincție, Virtutea Militară clasa a II-a, ceea ce elimina orice posibilitate de diferențiere a meritelor. În 1916, fără a lua în calcul ordinul Mihai Viteazul nou înființat, autoritățile au la dispoziție trei ordine totalizând 14 clase⁴⁶, și două medalii totalizând 5 clase⁴⁷ care pot fi acordate pentru merite pe timp de război (sistemul de decorații civil a cunoscut o expansiune chiar și mai amplă). În acest context chiar dacă ordinele de război erau rezervate doar ofițerilor rămâneau suficiente distincții pentru a recunoaște meritele trupei.

În aceeași logică, poziția înaltă în ierarhia decorațiilor, similară cu a ordinelor de război străine, este impusă și de necesitatea de a conferi ordinului nou înființat prestigiu. Autoritățile trebuie să se asigure că ordinul Mihai Viteazul este unul prestigios (inclusiv prin alte mijloace⁴⁸), pentru că altfel el nu-și poate îndeplini funcția de stimulent și de evidențiator al celor mai demne de urmat modele ofițerești. Un ordin lipsit de prestigiu, minor, nu putea fi acordat pentru cele mai importante fapte de arme ale războiului.

În multe cazuri este foarte dificil să separăm condiționările interne de influențele externe, și nu doar în domeniul faleristicii. Fenomene petrecute în România sunt similare și influențate de fenomene din Europa, dar în același timp, la noi și în străinătate, cauze interne similare duc în paralel la rezultate asemănătoare. De multe ori cauzele interne și modelele externe acționau conjugat. Actorii epocii erau mai preocupați de găsirea unor soluții cât mai potrivite, originea acestora fiind secundară. Revenind la ordinul Mihai Viteazul, ne putem întreba care este ponderea modelului oferit de principalele ordine de război europene și cât contează evoluțiile interne ale sistemului românesc de decorații militare? Putem spune cu certitudine doar că toate aceste fenomene contribuie împreună la modul în care a fost conceput ordinul.

Opțiuni în alegerea unui model extern

O ultimă întrebare se impune: de ce guvernării români nu s-au orientat spre un alt model, și cel al Legiunii de Onoare și implicit al Franței este primul care vine în minte, nu doar datorită rolului general de model pe care îl are această țară, dar și pentru că primele două ordine românești (Steaua României și Coroana României)

⁴⁶ În ordine ierarhică acestea erau ordinul Carol I cu 4 clase, ordinul Steaua României cu 5 clase, ordinul coroana României cu 5 clase.

⁴⁷ Este vorba de medalia Virtutea Militară de război cu două clase, și de medalia Bărbăție și Credință de război, cu trei clase. Odată cu înființarea ordinului Mihai viteazul, ambele clase ale Virtuții Militare se acordau doar trupei, așa cum s-au acordat de la bun început toate cele trei clase ale medaliei Bărbăție și Credință de război.

⁴⁸ De exemplu prezentarea, în decretul publicat în Monitorul Oficial, pentru fiecare conferire în parte, a faptelor care au condus la decernarea ordinului.

au fost puternic influențate de Legiunea de Onoare. În 1916 România avea deja trei ordine generale, încă unul nu îi era necesar. Un ordin specializat, după modelul oferit de cele trei discutate la începutul studiului corespundea mult mai bine necesităților momentului. În plus, nu trebuie absolutizată dominația modelului francez, unele decorații românești sunt în mod cert puternic influențate de modele din alte spații culturale⁴⁹.

Belgia a fost, la rândul ei, un model pentru România de până în Primul Război Mondial, inclusiv în ceea ce privește decorațiile civile⁵⁰. În privința utilizării decorațiilor pentru răsplătirea meritelor militare Belgia este puternic tributară modelului francez. Ordinul Leopold, principalului ordin național a fost utilizat, la fel ca Legiunea de Onoare, atât pentru recompensarea civililor cât și a tuturor categoriilor de merite militare, pe timp de pace și pe timp de război⁵¹. În 1915, cu câteva luni în urma Franței, Belgia a instituit propria Croix de Guerre, foarte asemănătoare ca funcție și aspect cu cea franceză⁵². Acești factori, combinați cu importanța mult mai mare a modelului francez (cu care factorii de decizie de la București erau de altfel mai bine familiarizați) a redus influența belgiană în problema de care ne ocupăm.

Nu trebuie să uităm că, în domeniul militar, Germania se bucura de un prestigiu excepțional, care în 1916 nu fusese decât parțial diminuat de consecințele războiului în curs. Între 1870 și 1914 Germania, și în special Prusia, reprezintă modelul de urmat în aproape tot ceea ce privește armata de uscat. Armatele rusă, respectiv austro-ungară, deși supuse la grele încercări, beneficiau încă de imaginea unei mari puteri. Prăbușirea lor totală doi ani mai târziu reprezenta un fenomen imposibil de bănuț în 1916. Nu trebuie să transpunem în trecut evenimente ulterioare, în 1916 o țară ca România avea încă multe de învățat de la puternicele armate vecine. Renumele principalelor ordine militare ale acestor țări nu fusese cu nimic diminuat după de doi ani de război, dimpotrivă. Este de remarcat că cele trei ordine analizate la începutul articolului se vor bucura de un important prestigiu și după prăbușirea respectivelor imperii. Pour le Mérite a continuat să fie purtat de ofițerii germani chiar și în anii celui de al treilea Reich (deși nu făcea parte dintre decorațiile acestuia), iar Regele Ferdinand apare frecvent, în anii '20, cu ordinul Sfântul Gheorghe pe piept.

Ne putem întreba de ce guvernanții au ales să se inspire dintr-un model prezent în armatele a doi dintre adversarii noștri, și în cea a unui aliat care provoca mai curând temeri decât încredere? Răspunsul este foarte clar: în lumea militară, adversarul a fost mereu un model, cu atât mai copiat cu cât s-a dovedit mai periculos.

⁴⁹ Câlția 2020, p. 127.

⁵⁰ Câlția 2013a, p. 236-242.

⁵¹ Hoorebeke 2007, p. 64-65.

⁵² Borné 1985, p. 316-318.

Concluzii

Ordinul Mihai Viteazul se încadrează în tipologia ordinelor specializate în recompensarea faptelor de arme pe timp de război. El are o serie de trăsături comune cu principalele ordine europene din această categorie, în special cu prestigioasele Pour le Mérite (Prusia), Maria Tereza (Austro-Ugaria) și Sfântul Gheorghe (Imperiul rus). Ca și acestea ordinul Mihai Viteazul se acorda doar ofițerilor, atât pentru fapte de curaj deosebit cât și pentru obținerea victoriei. Toate aveau o poziție foarte înaltă în ierarhia onorurilor și se bucurau de un prestigiu excepțional, care nu era limitat doar la armată.

Modelul francez (și în special cel al Legiunii de Onoare), la care s-a apelat la înființarea primelor ordine naționale, nu corespundea nevoilor pe care statul și armata română le aveau în 1916. Prestigiul unor vechi ordine militare și alți factori politico-culturali s-au combinat cu nevoile armatei române, conducând la forma binecunoscută a ordinului Mihai Viteazul. Soluția la care s-au oprit factorii de decizie a fost rezultatul suprapunerii presiunilor interne și al influențelor oferite de modelele externe.

BIBLIOGRAFIE

Andonie *et al.* 2002, Andonie, Corneliu M.; Scafeș, Cornel I.; Scafeș, Ioan I.; Șerbănescu, Horia Vl.; *Armata română în Războiul de Independență 1877-1878*, București, Sigma.

Boniface, Xavier 2004, *La Légion d'honneur et la France en armes de 1870 à 1962*, în *La Légion d'honneur. Deux siècles d'histoire. Actes du Colloque de Bicentenaire, Paris, 2000*, Paris, Perrin, p. 115-132.

Borné, Andre-Charles 1985, *Distinctions honorifiques de la Belgique, 1830-1985*, Servais, Bruxelles.

Calabresi, Enzo [*f.a.*], *Ordre de Marie-Thérèse*, în *Honneur et Gloire. Les trésors de la collection Spada*, Société des amis du musée national de la Légion d'honneur et des ordres de chevalerie, Paris, p. 211.

Câlția, Simion 2013a, *Décorations et discours politique pendant le règne de Charles Ier*, în *Penser le XIXe, siècle. Nouveaux chantiers de recherche*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

Câlția, Simion 2013b, *Ordinele militare ale secolului al XVIII-lea*, în *Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” 90 de ani în slujba istoriografiei și muzeografiei militare, 1923-2013*, Editura Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, București, p. 53-75.

Câlția, Simion 2018-2019, *Nașterea ordinelor militare. Ordinul Sfântul Ludovic*, în *Buletinul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, Serie Nouă*, 16-17/2018-2019, p. 13-23.

Câlția, Simion 2020, *Prima decorație pentru merite artistice - medalia Bene Merenti*, în *Studii și cercetări de istoria artei, Artă plastică, Serie nouă*, tom 10 (54), p. 125–135.

Câlția, Simion 2022a, *Decorațiile României. Legi, decrete, hotărâri și alte acte normative. Volumul I, 1860-1930*, Editura Universității din București, București.

Câlția, Simion 2022b, *Decorațiile României. Legi, decrete, hotărâri și alte acte normative. Volumul II, 1930-1947*, Editura Universității din București, București.

Câlția, Simion 2023, *Regulamentul din 1940 al ordinului „Mihai Viteazul” și modificările sale (septembrie 1940-august 1944)*, în Simion Câlția, Andrei Florin Sora, Florin Șperlea (ed.), *Provocările istoriei militare*, Editura Militară, București, p. 127-175.

Dezbaterile Adunării Deputaților 1905-1906, sesiunea ordinară prelungită 1905-1906, februarie 21, p. 847;

Dezbaterile Senatului 1905-1906, sesiunea ordinară 1905-1906, februarie 9, p. 467;

Droit, Michel (ed.) 1981, *Ordres & Décorations de France*, Ed. Grand Rond, Toulouse.

Fuhrmann, Horst 1992, *Pour le mérite. Über die Sichtbarmachung von Verdiensten; eine historische Besinnung*, Jan Thorbecke, Sigmaringen.

Galloway, Peter 2006, *The Order of the Bath*, Chichester, Phillimore.

Galloway, Peter 1996, *The Order of the British Empire*, printed for the Order of the British Empire, Hertford.

Williamson, Gordon 1984, *The Iron Cross. A History 1813-1957*, Blanford Press, Poole.

Handbuch 1906, *Handbuch des allerhöchsten Hofes und des Hofstaates seiner K. und K. Apostolischen Majestät für 1906*, Drück und Verlag der K. K. Hof- und Staatsdruckerei, Viena.

Hoorebeke, Pat Van 2007, *175 Ans de l'Ordre de Léopold & les Ordres Nationaux Belges*, Musée Royal de L'Armée, Bruxelles.

Ichim, Eugeniu 2000, *Ordinul militar de război „Mihai Viteazul”*, Ed. Modelism și Jertfa, București.

Kerautret, Michel 2004, *La Légion d'honneur et le Grand Empire*, în *La Légion d'honneur. Deux siècles d'histoire. Actes du Colloque de Bicentenaire, Paris, 2000*, Paris, Perrin, p. 49-74.

Koláčny, Ivan 2006, *Řády a vyznamenání. Habsburské Monarchie*, Nakladatelství Elka Press, Praga.

Mazas, Alex. 1860, *Histoire de l'ordre royal et militaire de Saint-Louis depuis son institution en 1693 jusqu'en 1830*, ed. a 2-a, vol. 1, Firmin Didot, Paris.

Monitorul Oficial al României 1913a, nr. 067, 26 iunie, p. 3006.

Monitorul Oficial al României 1913b, nr. 195, 30 noiembrie, p. 8657.

Monitorul Oficial al României 1914, nr. 014, 19 aprilie, p. 713.

Smith, Melvin Charles 2008, *Awarded for Valour. A history of the Victoria Cross and the Evolution of British Heroism*, Palgrave, Houndmills.

Tiron, Tudor-Radu 2017-2018, *De la Independență la Reîntregire. Decorațiile conferite în temeiul decretului regal nr. 3870 din 27 octombrie 1939*, în *Cercetări Numismatice*, XXIII-XXIV, p. 91-122.

Tiron, Tudor-Radu 2017a, *Mihail vodă Sturdza și proiectul celei dintâi decorații românești: Semnul Distenției a Neprihănitei Slujbe*, în „Cercetări Istorice”, XXXVI, p. 263-296;

Tiron, Tudor-Radu 2017b, *Ordinul „Meritul Agricol”. De la idee la înfăptuire (1921-1932)*, în *Acta Terrae Fogarasiensis*, VI, p. 421-459.

Trost, L. J. 1910, *Ritter- und Verdienst-Orden, Ehrenzeichen und Medaillen alle Souveräne und Staaten seit Beginn des XIX. Jahrhunderts*, Wilhelm Braumüller, Wien und Leipzig.

Tillander-Godenhielm, Ulla 2005, *The Russian Imperial Award System during the Reign of Nicholas II 1894-1917*, Finnish Antiquarian Soc., Helsinki.